

7. Meretoja, A., Keshtkaran, M., Tatlisumak, T., Donnan, G.A. and Churilov, L., 2017. Endovascular therapy for ischemic stroke: save a minute—save a week. *Neurology*, 88(22), pp.2123-2127.

8. Akhmedov, A., Irgashev, J., and Murodov, A., 2020. Current State of Stroke Service Organization in Uzbekistan. *Journal of Neurological Sciences*, 419, p.335.

XOTIN-QIZLARGA NISBATAN TAZYIQ VA ZO‘RAVONLIK MUAMMOLARI

Sadikova Elmira Maratovna

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish
metodikasi (huquq ta’limi) yo‘nalishi I-kurs magistranti*

Annotatsiya: Maqolada xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlik holatlarining namoyon bo‘lish shakllari, jamiyatda ushbu zo‘ravonlikni oldini olish bo‘yicha amalga oshirayotgan ishlar xususida yoritilgan. Tazyiq va zo‘ravonlikni tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlari va davlatimiz tomonidan amalga oshirilgan chora-tadbirlar.

Tayanch so‘zlar: Tazyiq va zo‘ravonlik, xotin-qizlarga nisbatan jismoniy zo‘ravonlik, jinsiy zo‘ravonlik, , iqtisodiy zo‘ravonlik, ruhiy zo‘ravonlik, Xotin qizlarni himoya qilish borasidagi ma’lum normativ huquqiy hujjatlar.

Hozirgi kunda davlatimiz tomonidan Xotin-qizlarining oilaviy turmush muammolarini bartaraf etishga ko‘maklashish, hayotiy haq-huquqlarini munosib himoya qilish, ularning oiladagi yoki boshqa turdagi zo‘ravonlik qurboniga aylanib qolishlarini oldini olish, hayotini qayta yo‘lga qo‘yishda moddiy va ma’naviy, tibbiy-psixologik yordam berish bo‘yicha samarali ishlar amalga oshirimoqda desak mubolag’a bo‘lmaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek “Agar ayol, ona baxtli bo‘lsa, oila **baxtli bo‘ladi**, oila baxtli bo‘lsa, butun jamiyat, davlat mustahkam va barqaror bo‘ladi”. Buni asosi sifatida xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini to‘liq ta’minlash, onalik va bolalikni muhofaza qilish masalalari yuzasidan yangi tahrirdagi Konstitutsiyamiz, “Taraqqiyot strategiyasi – 2030” va O‘zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish Strategiyasi kabi konseptual hujjatlarda

o‘zining to‘liq ifodasini topganligini aytib o‘tishimiz joiz. Shuningdek, Prezidentimiz tarafidan xotin-qizlarning mamlakatimiz iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo‘yicha “Milliy dastur” hayotga tatbiq etilmoqda.

Tazyiq va zo‘ravonlik tushunchalarini quyidagicha ta’riflash mumkin:

Zo‘ravonlik — xotin-qizlarga nisbatan jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki iqtisodiy ta’sir o‘tkazish yoki bunday ta’sir o‘tkazish choralarini qo‘llash bilan tahdid qilish orqali ularning hayoti, sog‘lig‘i, jinsiy daxlsizligi, sha’ni, qadr-qimmati va qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlari hamda erkinliklariga tajovuz qiladigan g‘ayrihuquqiy harakat yoki harakatsizlikdir.

Tazyiq – sodir etilganligi uchun ma’muriy yoki jinoiy javobgarlik nazarda tutilmagan, xotin-qizlarning sha’ni va qadr-qimmatini kamsitadigan harakat yoki harakatsizlik, shilqimlik, ta’qib etish.

Bugungi kunda oilada ayollarga nisbatan qo‘llanilgan tazyiqlar va zo‘ravonliklar tufayli ularni asrash va himoya qilish muhim ahamiyat ega bo‘lmoqda. O‘zbekiston Respublikasi “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonunining 3-moddasiga ko‘ra, “tazyiq va zo‘ravonlikdan jabr ko‘rganlar – o‘ziga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlik sodir etilishi tahdidi ostida bo‘lgan yoki tazyiq va zo‘ravonlik natijasida jabrlangan ayollar”dir deyilgan. Afsuski hozirgi paytda zo‘ravonlikning har xil shakllari bilan tajovuzga uchragan xotin-qizlar oramizda ko‘plab topiladi. Anig‘roq aytadigan bo‘lsak, Xotin-qizlarga nisbatan jismoniy zo‘ravonlik - xotin-qizlarga nisbatan og‘irligi turli darajada bo‘lgan tan jarohatlari yetkazish, xavf ostida qoldirish, hayoti xavf ostida qolgan shaxsga yordam ko‘rsatmaslik, zo‘ravonlik xususiyatiga ega boshqa huquqbuzarliklar sodir etish, jismoniy ta’sir o‘tkazish yoki bunday ta’sir o‘tkazishning o‘zga choralarini qo‘llash bilan tahdid qilish orqali xotin-qizlarning hayoti, sog‘lig‘i, erkinligi hamda qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlari va erkinliklariga tajovuz qiladigan zo‘ravonlik shakli;

Xotin-qizlarga nisbatan jinsiy zo‘ravonlik - xotin-qizlarga nisbatan ularning rozilgisiz shahvoniy xususiyatga ega harakatlarni sodir etish orqali jinsiy daxlsizlikka va jinsiy erkinlikka tajovuz qiladigan zo‘ravonlik shakli, shuningdek zo‘rlik ishlatish yoki zo‘rlik ishlatish bilan tahdid qilish yoxud ayol jinsidagi voyaga yetmagan shaxslarga nisbatan axloqsiz harakatlar sodir etish orqali uchinchi shaxs bilan jinsiy aloqa qilishga majburlash;

Xotin-qizlarga nisbatan iqtisodiy zo‘ravonlik - xotin-qizlarga nisbatan turmushda, ish joylarida va boshqa joylarda amalga oshirilgan zo‘ravonlik shakli,

xotin-qizlarning normal yashash va kamol topish uchun oziq-ovqat, uy-joy hamda boshqa zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlanishga bo'lgan huquqini, mulk huquqini, ta'lim olish hamda mehnatga oid huquqini amalga oshirishni cheklashga olib keladigan harakat yoki harakatsizlikdir.

Xotin-qizlarga nisbatan ruhiy zo'ravonlik - xotin-qizlarni haqoratlash, ularga tuhmat qilish, tahdid qilish, ularning sha'nini, qadr-qimmatini kamsitish, shuningdek ularning xohish-irodasini cheklashga qaratilgan boshqa harakatlarda ifodalanadigan zo'ravonlik shakli, shu jumladan reproduktiv sohada nazorat qilish, tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchida o'z xavfsizligi uchun xavotir uyg'otgan, o'zini himoya qila olmaslikka olib kelgan yoki ruhiy sog'lig'iga zarar yetkazgan harakat yoki harakatsizlik bo'lib hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib oiladagi tazyiq va zo'ravonlikka yo'l qo'ymaslik, jabrlanganlarni esa himoya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda davlat siyosati doirasida vakolatli davlat tashkilotlari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari va shu qatorida keng jamoatchilik o'z majburiyatlarini ado etishi asosiy o'rin egallaydi. Davlatimiz tomonidan amalga oshirigan siyosatlarning bir ko'rinishi sifatida shuni aytishimiz kerakki, so'nggi yetti yilda O'zbekistonda xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ulushi 27 foizdan 35 foizga ko'tarildi. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlarining 32 foizi, Senat a'zolarining 25 foizi ayollardan iborat bo'lib, bugun har bir mahallamizda ham ularning o'z vakillari bor. Ishbilarmon xotin-qizlar safi ikki barobar kengayib, o'z biznesini yo'lga qo'ygan ayollar soni 205 mingdan oshgan. Yuz minglab ayollar kasb-hunar va tadbirkorlikka o'qitilib va salkam yarim million nafar singillarimiz ish bilan ta'minlangan. Hozirgi kunda oliygohlarda ta'lim olayotgan talabalarning yarmidan ziyodini qizlar tashkil etmoqda. Bu borada olib borilayotgan Prezidentimizning tizimli chora-tadbirlari xalqaro hamjamiyat tomonidan ham munosib e'tirof etilmoqda. Chunki Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev takror va takror: **“Bundan buyon ham Yangi O'zbekistonni - ayollari hayotdan rozi bo'lib, baxtli-saodatli yashaydigan mamlakatga aylantirishga ustuvor ahamiyat beriladi”**- deb ta'kidlab kelmoqdalar. Bundan kelib chiqib, mamlakatimiz xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida ularning faolligini oshirish borasida katta natijalarga erishmoqda desak maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ma'lum normativ hujjatlar asosida xotin-qizlarning tazyiq va zo'ravonlikka uchrash holatlari va ularning oqibatlarini bartaraf etish hamda bu yo'nalishda bajarilishi kerak bo'lgan chora tadbirlar belgilab berilgan. Ushbu normativ hujjatlarga “Xotin qizlarni tazyiq va

zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun, “Xotin- qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ijtimoiy reabilitatsiya qilish va moslashtirish, shuningdek, oilaviymaishiy zo‘rlik ishlatishning oldini olish tizimini takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3827 sonli qarori, Vazirlar Mahkamasining “Moddiy yordam va ko‘makka muhtoj oilalarni, xotin-qizlar va yoshlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori hamda “Tazyiq va zo‘ravonlikdan jabrlangan xotin-qizlarga himoya orderi berish ijrosini ta‘minlash va monitoringini yuritish to‘g‘risida”gi Nizom kiradi.

Xulosa qilib aytganda, zo‘ravonlik va tazyiq holatlari davlat va jamiyat rivojlanishining turli davrlarida kuzatilgan bo‘lib, ijtimoiy munosabatlarning negativ bir ko‘rinishi shaklida namoyon bo‘lmoqda. Xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlik va tazyiqning ko‘lamini kamaytirish, oldini olish va oqibatlari bilan kurashish maqsadida xalqaro tajriba hamda amaliyotini o‘rganish yuzasidan paydo bo‘lgan kamchiliklar ustida ishlash orqali jamiyatdagi holatni yaxshilash borasida amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqish va qo‘llash imkoni paydo bo‘ladi.

Umuman aytganda, davlatimiz xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy faolligini oshirish, sog‘lig‘ini saqlash, kasbga o‘qitish va bandligini ta‘minlash, tadbirkorlikka keng jalb etish, ehtiyojmand xotin-qizlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, gender tenglikni ta‘minlash borasidagi islohotlarni tizimli davom ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Hozirgi zamon va yangi O‘zbekiston” SH.M.Mirziyoyev “[O‘zbekiston](#)”, 2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 iyuldagi “Ijtimoiy reabilitatsiya qilish va moslashtirish, shuningdek oilaviy-maishiy zo‘rlik ishlatishning oldini olish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3827-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/3804821>
3. “Xotin qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘RQ-561-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/4494709>
4. “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-562-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/4494849>